

Braila raksta grāmatu vēstures ekspozīcija

Braila rakstu 1824. gadā izgudroja neredzīgs francūzis Luijs Brails. Pirmā grāmata Braila rakstā tika iespiesta 1829. gadā Parīzes Nacionālajā institūtā neredzīgajiem. Šajā institūtā bija mācījies un vēlāk arī strādājis Luijs Brails. Viņa izstrādātais raksts neredzīgajiem pasaules atzinību ieguva tikai pēc Luija nāves 1878. gadā. Ekspozīcijā apskatāma Parīzes Neredzīgo institūtā 1886. gadā iespiestā grāmata «*Rondo brillant pour le piano*», kas 1913. gadā tika atsūtīta uz Neredzīgo institūtu Strazdumuižā, Rīgā.

Savukārt latviešu valodā pirmā ar roku vecajā drukā pārrakstītā grāmata bija **1899. gadā iespiestā Augusta Deglava grāmata «Pastarā diena. Stāsts iz tautas dzīves».** Tā ir saglabājusies savos oriģinālajos vākos, un ir visvecākā neredzīgo raksta grāmata latviešu valodā. Savukārt ap to pašu laiku izdotā **Apsīšu Jēkaba grāmata «Iz tautas bilžu galerijas»** (bez V un VI daļas), kas Padomju laikos tika pārsūta jaunos vākos. Šīs grāmatas Braila rakstā latviešu valodā tika iespiestas Vācijā un nosūtītas uz Strazdumuižas Neredzīgo institūtu Rīgā. Līdz 1921. gadam grāmatas Braila rakstā Latvijā bija pieejamas lielākoties vācu un franču valodās. Savukārt Latvijā pārrakstīto grāmatu lapas bieži vien tika pārklātas ar laku piem., «*Agrā rūsa*», lai nodrošinātu punktu ilgāku noturību. Tomēr tas nebija labs risinājums, jo laka, ilgstoši lasot, saplaisāja un kļuva pārāk asa lasīšanai ar pirkstiem.

Sakot ar **1922. gadu, grāmatas sāka pārrakstīt, izmantojot jauno latviešu valodas alfabētu Braila rakstam, ko izveidoja Neredzīgo institūta skolotāji Pāvils Eihe un Alberts Rutkis.** Tomēr vēl vairākus gadus Braila pierakstā divskaņa «ie» vietā tika izmantots burts «x». Uz grāmatas lapām (retāk arī titullapās) tiks atzīmēts pārrakstītāja vārds. Grāmatu titullapas tika rakstītas ar roku, piem., *Mandmetsa «Sacirsta laiva».*

Ekspozīcijā saglabāta daļa no **1928. gadā Braila rakstā pārrakstītās Brāļu Kaudzīšu grāmatas «Mērnīeku laiki» ar veco tālaika iesējumu.** Šī grāmata tika pārīzdota 1966. gadā, bet 2018. — tā piedzīvoja savu trešo izdevumu un atrodas Latvijas Neredzīgo bibliotēkā. Kopš 2019. gada padomju laikā Braila rakstā izdotie «Mērnīeku laiki» atrodas brāļu Kaudzīšu memoriālajā muzejā «Kalnu Kaibēni» Vecpiebalgā.

1953. gadā Latvijā nodibinājās pirmā Braila raksta tipogrāfija (Akas ielā) ar redakciju (Aspazijas bulv. 24). Pirmā tipogrāfijā nodrukātā grāmata Braila rakstā ir **M. Gudriņika u.c. autoru veidotā ābece «Braila sistēmas raksta zīmes».** Ar šo gadu notiek pāreja no ar roku

pārrakstītām uz tipogrāfijā iespiestām grāmatām. Grāmatu iespiešanai tipogrāfijā bija pozitīvas iezīmes, jo tajās varēja sākt iekļaut arī zīmējumus, kas sākotnēji bija mākslinieku veidoti, bet neredzīgiem lasītājiem grūti uztverami. Ekspozīcijā apskatāmas redzīgo raksta grāmatas, kas tika izmantotas reprodukcijai Braila rakstā (ar redakcijas un diktētāja atzīmēm, kur sākas pirmā matricas puse un kur — otrā).

Laika gaitā Braila raksta grāmatas ir bijušas gan iešūtas, gan spirāļotas plastmasas spirālēs.

Ekspozīcijā var apskatīt arī Braila raksta tāfeli un grifeli, ar ko neredzīgs cilvēks var veikt savus pierakstus. Tāpat var apskatīt kāda *neredzīga cilvēka piezīmju kladi* (augšējais plaukts), ko viņš izveidojis, izmantojot papīra veida materiālus: aploksnes, rēķinus utt.

Apskatāma arī viena ar roku pārrakstīt iesākta, bet *nepabeigta grāmata* (apakšējais plaukts), kas ļauj ieskatīties tālaika grāmatu pārrakstīšanas procesos. Tehnoloģijām attīstoties parādījās pirmās Braila raksta rakstāmmašīnas, kas Latvijā nonāca no Vācijas.

Ekspozīcijas plauktu izveidoja Braila raksta nodaļas vadītāja Gunta Bite (67522131).

Informāciju sagatavoja

Gunta Bite

Braila raksta nodaļas vadītāja

